

as not acceptable to everybody.

Transnacionalna Povijest

Transnacionalni pristupi i
multiperspektivni pristupi u poučavanju povijesti

Metodski vodič

Verlag grenzen erzaehlen 2023

Erasmus+ Programme 2014-2020

Key Action 2: Strategic Partnership Projects

AGREEMENT NUMBER: 2020-1-AT01-KA204-078112

Transnational History – Transnational approaches and multi-perspective methods in conveying history
2020-2023

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project lead

Institute for Science Communication and Higher Education Research, University of Klagenfurt, Austria

Forschungszentrum für historische Minderheiten, Vienna, Austria

EU WAREHOUSE

EU WAREHOUSE, Brussels, Belgium

Muzeji i galerije Konavala, Gruda, Croatia

Kulturzentrum Die GEMS, Singen, Germany

Sprachdienst Konstanz, Konstanz, Germany

Instytut Tolerancji, Łódź, Poland

Norrköpings stadsmuseum, Norrköping, Sweden

Imprint

Publisher: Verlag grenzen erzaehlen

Editors: EU WAREHOUSE, WIHO Universität Klagenfurt

Responsive: Transnational History Project Team

Authors:

Albert Bahmann, Kulturzentrum Die GEMS, DE

Angelika Brechelmacher, Universität Klagenfurt, AT

Iris Frank, Sprachdienst Konstanz, DE

Maria Goldstein, Instytut Tolerancji, PL

Staszek Goldstein, Instytut Tolerancji, PL

Anette Kindahl, Norrköpings stadsmuseum, SE

Melanie Patzke, Kulturzentrum Die GEMS, DE

Antonia Rusković Radonić, Muzeji i galerije Konavala, HR

Marko Vodopija, Muzeji i galerije Konavala, HR

Brigitte Walz-Richter, Sprachdienst Konstanz, DE

Kerstin Weertz, EU WAREHOUSE, BE

Regina Wonisch, Research Centre for the History of Minorities, AT

Coverphoto: Tina Keck

Photos: Project Team Transnational History

Klagenfurt, Wien, Austria, 2023

Metodski vodič

Metodski vodič ima veliko značenje za Erasmus + project Transnacionalna povijest. Pruža jasne, detaljne i lako razumljive sažetke svih metoda i umjetničkih oblika prikazivanja razmijenjenih i korištenih u projektu i na platformi metoda u razumljivom obliku za praktičnu primjenu. Takoder sadrži teorijske osnove transnacionalnih, multiperspektivnih pristupa nastavi povijesti. Kratki opisi relevantnih metoda i teorijskih pristupa dostupni su - između ostalog - za sljedeće teme:

- ❖ biografske intervjuje,
- ❖ biografske narativne krugove,
- ❖ transnacionalne analize udžbenika,
- ❖ uređivanje kazivanja svjedoka: tekst i video,
- ❖ kazališna edukacija,
- ❖ prikazivanje transnacionalne povijesti u izložbama,
- ❖ poučavanje kompleksnih povijesnih činjenica.

Metodski vodič namijenjen je edukatorima odraslih, multiplikatorima, kulturnim djelatnicima u području obrazovanja, studentima nastavničkog smjera i svima koje interesira tema projekta.

Vodič za metode može se preuzeti s platforme za metode kao publikacija u PDF verziji. Svi alati i primjeri najbolje prakse, detaljni opisi svih metoda i svi ostali rezultati strateškog partnerstva bit će jasno opisani i dostupni na digitalnoj metodskoj platformi
<https://www.transnationalhistory.eu/>.

Sadržaj

O projektu Transnacionalne povijesti	4
Metoda: Biografski intervjuji	5
Metoda: Narativni krugovi	7
Metoda: Analiza udžbenika i knjiga	9
Metoda: Uređivanje kazivanja svjedoka	11
Metoda: Kazališna edukacija	13
Metoda: Prikazivanje transnacionalne povijesti izložbama	16
Vježba: Poučavanje kompleksnih povijesnih činjenica	18
Popis literature i izvora	20

[Home](#) [Methods](#) [Partner](#) [Events](#) [About](#)

About Transnational History

The aim of the project is to communicate European history in a transnational context, to try out suitable methods and to develop teaching and learning materials that help to communicate multi-perspective approaches to history in adult education, pedagogy and teacher training. In practice, individual experiences of historical events are often very different from each other. The subjective, often contradicting, transnational experiences should be linked back to different historical contexts, but should by no means be standardized. Access to historical events is based on biographical interviews with contemporary witnesses from different parts of Europe and beyond.

[read more](#)

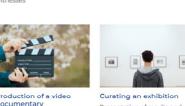
Conducting interviews with contemporary witnesses
Conducting interviews, documenting and analysing memories of contemporary witnesses

Production of videoclips
Edition and production of video clips based on interviews with contemporary witnesses

Curating an exhibition
A terminological comparison and analysis of schoolbooks on selected historical events

Production of a video documentary
A terminological comparison and analysis of schoolbooks on selected historical events

Documentary theatre
Conception, development and presentation of a theatre play

Curating an exhibition
Presentation of results and best practices of the project

Reflecting the project process
Transnational history as an educational approach

Method guide
A summary of elaborated methods in all partner languages

O PROJEKTU TRANSNACIONALNE POVIJESTI

Sedam kulturnih i obrazovnih institucija iz Austrije, Hrvatske, Njemačke, Belgije, Poljske i Švedske radi na projektu "Transnacionalna povijest" koji financira EU. Cilj projekta je razviti zajedničko razumijevanje "transnacionalne povijesti" i isprobati metode za promatranje povjesnih događaja iz različitih perspektiva.

Europska unija ističe se raznolikošću svojih zemalja članica. Pojedinačne države članice također su heterogene. Čine ih autohtone etničke manjine i većine, a okupljaju i ljudе vrlo različitog podrijetla. Mnogi su doselili prije mnogo desetljeća, drugi su stigli nedavno. Mjesto stanovanja mijenjaju iz profesionalnih razloga ili su na to prisiljeni ratom i katastrofama.

Ono što im je svima zajedničko je da sa sobom donose razna transnacionalna iskustva koja nadilaze nacionalne povjesne narative. Iskustva koja se ne odražavaju u udžbenicima povijesti, kako je naše istraživanje pokazalo.

Sada smo se zapitali koje metode u nastavi povijesti koristiti za prikazati ovu širinu transnacionalnog iskustva? Kako možemo predočiti različite perspektive povjesnih događaja koji propituju dominantne nacionalne narative?

Metodološki pristup je isprepletanje društveno-znanstvenim metodama istraživanja s umjetničkim oblicima izražavanja za prenošenje povijesti.

Svi pristupi detaljno su opisani na metodskoj platformi projekta <https://www.transnationalhistory.eu/>.

Biografski intervjuji

Fokus je na osobnim narativima ljudi čija iskustva odudaraju od nacionalnog mainstreama. Svaka partnerska institucija odabrala je određeni trenutak u suvremenoj povijesti o kojem su pogođeni i suvremeni svjedoci govorili o svojim životima.

❖ Bijeg i protjerivanje

U Njemačkoj smo intervjuirali pripadnike njemačke manjine koji su nakon 1945. godine morali napustiti zemlje koje su okupirali nacisti.

Također smo intervjuirali lude koji su posljednjih godina morali pobjeći iz Afganistana i Toga te iz Bosne tijekom rata u bivšoj Jugoslaviji.

❖ Perspektive etničke manjine

U Austriji smo ispitivali perspektivu predstavnika koruških Slovenaca o povjesnim događajima. Nacionalna manjina na jugu Austrije bila je progonjena u nacionalsocijalizmu i borila se za svoja prava desetljećima nakon rata.

❖ Ožujak 1968. u Poljskoj

U Poljskoj je komunistički režim iskoristio studentske prosvjede 1968. godine kao izgovor za antisemitsku represiju. Deset tisuća poljskih Židova izgubilo je posao i protjerano je iz Poljske. Sugovornici govore o svom bijegu i novim počecima u stranim zemljama.

❖ Dekolonizacija: Od Belgijskog Konga do Bruxellesa

Dvije žene koje su provele vrlo različita djetinjstva u bivšoj belgijskoj koloniji u Kongu i morale pobjeći u Bruxelles 1960. godine govore o svojim životima u oba svijeta u belgijskim intervjuima.

❖ EU i povijest

Uz kroniku razvoja Europske unije, suvremeni svjedoci pričaju svoje pojedinačne životne priče. Složena i apstraktna povijest susreće osobne priče.

❖ Europske unutarnje migracije

U Švedskoj se intervjuji fokusiraju na pravo na rad u drugoj državi članici i pravo na jednak tretman kao i državljanima. Ljudi iz Grčke koji žive i rade u Švedskoj govore o svojim iskustvima.

❖ Promjena režima u Konavlima

Hrvatski intervjuji bave se učincima promjene vlasti u Konavlima tijekom 1940-ih. Susjedi su odrasli udaljeni nekoliko metara u različitim školskim sustavima s različitim povjesnim narativima.

Umjetnički oblici prenošenja povijesti

Za potrebe publikacije izvatci iz biografskih intervjuja pretvoreni su u kratke video isječke. Videoisječke su zatim koristili umjetnici kako bi ušli u osjetljiv dijalog s naratorima.

U Zavičajnom muzeju Konavala u Čilipima izložba "Kome opunci, kome obojci" spaja regionalne i transnacionalne aspekte. Tradicijska obuća iz različitih razdoblja pruža uvid u društvene uvjete te je putem QR kodova povezana s transnacionalnim narativima videoisječaka.

"Mauerläufer" naziv je scenskog kolaža u kojem glumice i amateri reflektiraju priče iz video zapisa na pozornici. U kulturnom centru Die GEMS u Singen, oni integriraju heterogene životne priče u izvedbu koja dobiva općenitiju varijednost na meta-razini.

Vraćaju nas na naše početno pitanje: Kako se transnacionalna iskustva mogu integrirati u nastavu povijesti? Kako se može ispričati raznolikost priča?

... Kroz biografije.

METODA: BIOGRAFSKI INTERVJUI

Sprachendienst Konstanz / Kulturzentrum Die GEMS

Kratki opis

Biografski intervjuji govore o nekadašnjim i stoga zapamćenim iskustvima.

"Usmena povijest je bilježenje ljudskih sjećanja. To je živa povijest svačijih jedinstvenih životnih iskustava".

(www.ohs.org.uk)

Biografski intervjuji snimaju se audio ili video zapisom kako bi dokumentirali pripovijedanje kao izvor za povjesna istraživanja.

Detaljni opis

Biografski intervjuji mogu biti otvoreni i zatvoreni. Postoje različiti oblici tehnika intervjuja. Važna razlika je način na koji se vodi intervju. Jedna ili više osoba mogu razgovarati neprekidno, tj. monološki (otvoreno), ili ih ispitivač može prekinuti postavljanjem dodatnih pitanja (zatvoreno).

Ono što je zajedničko svim oblicima je da je svaki intervju proces interakcije između pripovjedača i ispitivača. Različiti oblici tehnika intervjuja su:

Narativni intervju:

Otvara se uvodnim pitanjem koje odgovara temi. To potiče sugovornikovu spremnost na razgovor. Dopušteno je samo pripovijedanje; nije dopuštena nikakva ocjena niti argumentacija. Za razliku od drugih tehnika intervjuja, narativni intervju nema svrhu potvrđivanja mišljenja ili hipoteza.

Vođeni intervju

Je način dobivanja detaljnih informacija o određenoj temi. Ispitanik može dati konkretnе informacije, a ispitivač može postaviti dodatna pitanja i pitanja razumijevanja. U tom je smislu ova tehnika intervjuja slična običnom razgovoru.

Biografski intervju

Struktura biografskog intervjuja prati vremenske tragove čitave životne priče.

Kako voditi biografski intervju

Prije i tijekom intervjuja treba promatrati sljedeće:

- ❖ Provjerite i osigurajte tehničke uvjete za rad opreme.
- ❖ Osigurajte ugodnu atmosferu, bez smetnji.
- ❖ Objasnite sugovornicima da će odabrani odlomci biti prevedeni na engleski, a video isječci objavljeni na web stranici projekta kao primjeri učenja te pribavite njihov pismeni pristanak.
- ❖ Započnite intervju s kratkim uvodom u temu.
- ❖ Razjasnite vremenski okvir.
- ❖ Ne prekidajte tijek govora, prihvate stanke u narativu.

... nakon intervjuja

- ❖ Ako je potrebno, razgovarajte sa sudionicima nakon intervjuja kako biste im omogućili da procesuiraju, uravnoteže i procijene vlastita iskustva.
- ❖ Prikažite cijelovit interju i video isječak sugovornicima

Praksa, primjena i iskustva na projektu

Tema Sprachendienst Konstanz, "Bijeg i progonstvo", metodički je razrađena kroz četiri intervjuja s ljudima koji pripadaju različitim generacijama i nacionalnostima. Priče o bijegu odvijale su se u razdoblju od 70 godina u Europi, Africi i Aziji.

Intervjuirani ljudi imaju različito kulturno, vjersko, društveno i političko podrijetlo te različite razloge svog bijega.

Intervjuji omogućuju transnacionalni narativ, a time i širenje povijesnih perspektiva izvan nacionalnih i državnih granica. Oni su osnova za video dokumentaciju, izložbu i kazališnu produkciju. Sva četiri intervjuja trajala su oko sat vremena i vođena su na njemačkom jeziku. Isječci, izrezani iz tih dugih intervjuja, ne traju više od 10 minuta i fokusiraju se na temu "bijeg i protjerivanje".

Prvi intervju s H.C.-om, 90-godišnjim Nijemcem koji je 1945. s obitelji pobjegao iz Istočne Pruske na Zapad, obavljen je kao narativni intervju. Uvodno pitanje bilo je narativni poticaj.

Ova metoda nudi visok stupanj usmjerenosti na slušatelja i nizak stupanj stranog strukturiranja, čemu je s jedne strane pridonijela dob sugovornika, a s druge strane činjenica da H.C. prvi put ispričao svoju priču o bijegu u cijelosti.

Što se tiče intervjeta s A.A. iz Toga, gospodinom i gospođom A. iz Afganistana i sa S.P. iz Bosne, korištena je metoda vođenog intervjeta. Svim ispitanicima zajedničko je da im je razina njemačkog jezika B1. Ova metoda omogućila je dobivanje detaljnih informacija o temi bez pretjeranog jezičnog opterećivanja sugovornika.

Potencijal metode za transnacionalne i multiperspektivne pristupe

Utvrđeno je da su svi sugovornici tijekom intervjeta izgubili vlastiti osjećaj za vrijeme i anketar je morao signalizirati kraj. Na pričanje vlastite priče zainteresiranim osobama reagiralo se s puno otvorenosti i pažnje za detalje. Iskustvo da je nečija osobna priča značajna potaknulo je mnogo empatije prema ljudima koji u svakom trenutku moraju napustiti svoje domove iz raznih razloga.

Za alate i sve daljnje materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta:

<https://www.transnationalhistory.eu/methods/biographical-interviews-with-contemporary-witnesses/>

METODA: BIOGRAFSKI NARATIVNI KRUGOVI

Norrköpings stadsmuseum

Kratki opis

U sljedećem dijelu prikazani su daljnji primjeri rada s biografskim narativima uz pomoć dviju radionica. Krug biografskih priča nudi priliku za razmjenu biografskih iskustava s drugim ljudima u zaštićenom okruženju malih grupa. Fokus je na osobi koja priča priču; ostali sudionici slušaju bez prekidanja dok ne dođu na red da ispričaju priču.

Radionica: Biografski narativni krug u izložbi

Svi sudionici trebaju donijeti osobni predmet vezan uz osobnu uspomenu koju mogu ispričati ostalim sudionicima.

Veličina grupe: 10-12 ljudi.

Mjesto radnje: Bilo koja izložba povijesnog muzeja.

Na izložbi svatko sjedi u krugu i izvlači svoj osobni predmet. Podiže ga i govori drugima što je to, a zatim ga prosljeđuje uokolo tako da svi mogu opipati, dodirnuti i pomirisati predmet.

Nakon upoznavanja sa svim predmetima, sudionici će imati samo kratko vrijeme, oko 10 minuta, da brzo prošetaju

izložbom i pronađu savršeno mjesto za izlaganje svog predmeta. Mjesto se može odabratи iz bilo kojeg razloga, tamo lijepe izgleda zbog svoje boje, oblika ili dizajna. Uklapa se u povijest ili se sjećanje vezano uz predmet uklapa povijesno ili se uklapa u okolne izložene muzejske predmete. To može biti bilo koji razlog, ali sudionik mora imati jasnu predodžbu zašto odabire baš to mjesto.

Grupa se ponovno okuplja ostavljajući svoje predmete u postavu, a muzejska pedagoginja kreće u vodstvo po izložbi. Kada grupa dođe do jednog od predmeta sudionika, sudionik se poziva na vođeni obilazak kako bi ispričao svoju priču, svoje sjećanje vezano uz predmet i zašto su odabrali ovo mjesto na izložbi za izlaganje svog predmeta.

Potencijal metode za transnacionalne i multiperspektivne pristupe

Muzejska pedagoginja i posjetitelji muzeja, sudionici, zajedno pričaju jedinstvenu priču o izložbi, ali i povijesnoj temi izložbe. Ovisno o podrijetlu i kulturnim korijenima sudionika, uključeni su i transnacionalni aspekti.

Radionica: Šetnja industrijskim krajolikom u Norrköpingu

Norrköpings stadsmuseum

Proščećite industrijskim krajolikom u Norrköpingu koristeći usmenu povijest kao način uključivanja sudionika u povijest tog područja.

Šetnja počinje kratkim predstavljanjem industrijskog krajolika prije nego što grupa dobije četiri različita mjesta za traženje:

- ❖ Odaberite mjesto koje budi osobna sjećanja (iz djetinstva.)
- ❖ Pokažite nam mjesto o kojemu možete reći nešto povjesno. (Npr. Netko od obitelji je ovdje radio.)
- ❖ Pokažite nam mjesto koje ste već posjetili. (Npr. Posjetili ste muzej ili pub ili ste pronašli svoj ukradeni bicikl u vodi.)
- ❖ Odaberite svoje najljepše mjesto i objasnite zašto.

Ljudi u grupi hodaju sami 30 minuta prije nego što ih muzejski pedagog okupi i započne šetnju. Sudionici kažu 'Stop' kada žele ispričati o posebnom mjestu koje su pronašli. Pedagog također sudjeluje i daje povjesne činjenice odabranim mjestima. Nadamo se da će to biti plodan dijalog u kojem će svi razmjenjivati znanja i iskustva o tom području.

Kao i u vježbi sa sudionicima koji donose vlastite predmete i postavljaju ih na izložbu u muzeju, ova vježba u Industrijskom krajoliku novi je pristup muzejskom obrazovanju i muzejskoj pedagogiji. Ono što je ključno je da se posjetitelje muzeja ne smatra samo ljudima koje treba educirati, već i dati nešto muzeju. Oni sudjeluju na ravnopravnijoj razini s prevoditeljem.

Ovo također naglašava koliko je važno da se prevoditelj osjeća sigurnim u svojoj ulozi. Biti preispitivan i otvoren za tuđa gledišta. Također je vrlo važno da prevoditelj dobro poznaje izložbu na kojoj bi objekti trebali biti postavljeni ili u ovom posljednjem slučaju industrijski krajolik, kako bi ovu vježbu podigao izvan pukog lijepog društvenog 'druženja' i postavio vlastito priče i objekti u perspektivi.

Onda se nadamo da ljudi napuštaju muzej s osjećajem sudjelovanja, ali i s novim uvidom u to kako je njihova osobna povijest dio nečeg šireg.

Za alate i sve daljnje materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta <https://www.transnationalhistory.eu/>.

METODA: ANALIZA UDŽBENIKA I KNJIGA

Forschungszentrum für Historische Minderheiten

Kratki opis

Analiza udžbenika za nastavu povijesti ima za cilj pokazati u kojoj su mjeri nacionalne i transnacionalne perspektive ukorijenjene u nastavi povijesti. Metoda je stoga prikladna - izvan nastave povijesti - za različite kontekste poučavanja i učenja. Međunarodna usporedba povijesnih knjiga može pomoći u kritičkom propitivanju nacionalnih narativa.

Detaljni opis

Analiza udžbenika iz transnacionalne perspektive može se promatrati kao pokazatelj u kojoj se mjeri uski nacionalni povijesni narativi u društvu raščlanjuju u korist transnacionalne perspektive.

Metoda radi s diskursno-analitičkim alatima iz primjenjene lingvistike. Provjerava jesu li i u kojem kontekstu određene teme obrađene i kako se prenose: Tko o kome govori i na koji način? Koje su društvene skupine prikazane u aktivnoj, a koje u pasivnoj ulozi? U kojoj su mjeri mišljenja i ideologije - eksplisitne ili implicitne - također prenesene u tekstove? Sadrže li tekstovi stereotipe ili generalizacije kada se opisuju "vlastiti" ili "tuđi" stavovi? Koje perspektive nedostaju u tekstovima?

Analiza se ne odnosi samo na udžbeničke tekstove, već uključuje i ilustracije. U analizi slika ispituje se izbor ilustracija i pripadajućih natpisa. U kojoj mjeri na čitanje slika utječu natpisi? Podupiru li se tekstovi i ilustracije u svojim iskazima ili prenose proturječne poruke?

Slična pitanja postavljaju se u vezi s didaktičkim zadacima. Potiču li vježbe učenike na propitivanje stereotipa ili usvajanje različitih perspektiva?

Međunarodna usporedba udžbenika može pokazati različite perspektive na iste povijesne događaje i razvoje. Osobito u pograničnim područjima, gdje često dolazi do miješanja skupina stanovništva, prekogranična povijesna događanja mogu se različito percipirati.

Vježba: Kako analizirati udžbenike iz transnacionalne perspektive

Odaberite opću temu kao što su "etničke manjine", "izbjeglice", "kolonijalizam". Zatim odaberite konkretnе povijesne događaje koji se odnose na temu. Napravite izbor različitih udžbenika koji pokrivaju to pitanje. Pronađi odgovarajuće ulomke u udžbenicima i analiziraj tekstove na gore opisan način.

Rezultate treba zabilježiti na posebnom obrascu za svaki udžbenik. Na taj način se nalazi mogu sažeti i usporediti u matricu. Čak i ako se odabrani događaj ne pojavljuje u udžbeniku povijesti, to se može računati kao izjava.

Rezultati analize zatim se mogu razmotriti u grupnoj raspravi. Pritom polaznici uče kritički propitivati nastavne materijale i razvijaju osjetljivost za transnacionalne i multiperspektivne pristupe povijesnim temama.

Implementacija I iskustva u projektu

Kao metodu da se osvrnemo na povijesne događaje i da ih ponovno procijenimo, projektni tim je analizirao i usporedio udžbenike povijesti iz sedam europskih zemalja koji se trenutno koriste u nastavi. U svakoj partnerskoj zemlji ispitano je nekoliko udžbenika za srednjoškolsku razinu.

U nekim zemljama, kao npr. Belgija, tiskani udžbenici povijesti nisu jedini izvor nastavnog materijala za nastavu povijesti. Tamošnji učitelji mogu birati iz zbirke nastavnih materijala sa službene školske internetske platforme. Budući da učitelji sastavljaju nastavu vrlo individualno (unutar službenih nastavnih ciljeva školskog kurikuluma), teže je dobiti opću sliku u kojoj su mjeri učenici suočeni s transnacionalnim i višoperspektivnim pristupima u nastavi / osviješteni o njima. povijesti.

Međutim, čak i u zemljama u kojima se uglavnom koriste udžbenici, nastavnici mogu birati između nekoliko udžbenika. Stoga se pri analizi mora uzeti u obzir koji je autorski tim udžbenika napisao i kod kojeg izdavača je objavljen.

Oba oblika nude različite mogućnosti i postavljaju različite izazove za nastavnike. U udžbenicima se povijest često prikazuje u obliku kronologije. Baze internetskih materijala ostavljaju nastavniku da uspostavi povjesne veže prema svojim prioritetima. Nastavu je moguće prilagoditi sastavu i interesima učenika i tako više pažnje posvetiti nekim povjesnim događajima. S druge strane, udžbenici mogu osigurati da se određeni kanon povjesnih događaja i razvoja sagleda u njihovom (ne samo) kronološkom kontekstu i da se obrađuju u nastavi.

Posebno se vodilo računa o tome jesu li narativi o odabranim povjesnim događajima prikazani iz različitih nacionalnih i društvenih perspektiva. Ako je odabранa tema bila previše specifična, tražili smo povezano pitanje u širem kontekstu. Čak i nepostojanje teme treba promatrati kao rezultat s obzirom na prepostavljenu nacionalnu i društvenu relevantnost teme iz perspektive urednika.

Jedan od rezultata naše analize bio je da u samim nastavnim materijalima gotovo da nema transnacionalnih i višoperspektivnih pristupa nastavi povijesti. Čak i ako se globalni fenomeni poput kolonijalizma i migracija nalaze kao teme u udžbenicima, oni uglavnom nisu predstavljeni iz transnacionalne perspektive. Samo u iznimnim slučajevima povjesni događaji ispričani su iz perspektive različitih društvenih skupina.

Potencijal metode za transnacionalne i multiperspektivne pristupe

Udžbenici povijesti koji se trenutno koriste u školama ili nastavni materijali na internetskim platformama odražavaju povjesne narative za koje se čini da su od interesa za obrazovnu politiku u određeno vrijeme. Stoga je analiza udžbenika i nastavnih materijala zanimljiva i izvan školskog konteksta.

U kontekstu nacionalnih pokreta koji ponovno jačaju u europskom kontekstu i sve raznolikijih društava u smislu etničke i nacionalne pripadnosti, kritičko propitivanje nacionalnih povjesnih perspektiva od posebne je važnosti. Analiza teksta i slike općenito izoštrava pogled na to kako se povjesni događaji prenose u različitim kontekstima i medijima (novine, televizija, internet, oglašavanje, politički govor). Poznavanje eksplizitno i implicitno prenesenih poruka senzibilizira grupe koje uče u svakodnevnom životu za preuske nacionalne narrative, slike neprijatelja i klišeje. Kritičnost izvora bitan je preduvjet za promišljanje i kritiziranje lažnih vijesti ili poruka mržnje prema etničkim i nacionalnim manjinama, posebice na internetu i društvenim medijima. Buđenje interesa za tuđe stavove otvara širi horizont i potiče propitivanje (vlastitih) nefleksibilnih mišljenja.

Analiza udžbenika trebala bi potaknuti grupu koja uči da uvijek iznova kritički propituje priznate autoritete, poput učitelja, ali i drugih "samozvanih stručnjaka".

Nalazi analize udžbenika mogu potaknuti grupe za učenje da isprobaju metode provedene u projektu "Transnacionalna povijest".

Postoje neke inicijative između susjednih zemalja za izradu udžbenika koji se fokusiraju na njihove specifične odnose. U većini slučajeva to su zemlje koje imaju konfliktne odnose, poput Njemačke i Poljske ili Austrije i Češke.

Detaljnije informacije o načinu analize udžbenika mogu se dati npr. studijama o istraživanju međunarodne povijesti koje provodi Georg Eckert Institute for International History Research, koji provodi tematske studije u udžbenicima u usporedbi zemalja, ali i analize udžbenika za odabranu zemlju.¹

Alati za preuzimanje

Za alate i sve daljnje materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta:

<https://www.transnationalhistory.eu/methods/comparing-schoolbooks>

Dodatno čitanje o povjesnim temama odabranim u okviru projekta:

<https://www.transnationalhistory.eu/methods/historical-topics/>

¹ Georg-Eckert-Institut für internationale Geschichtsforschung
<http://www.gei.de/en/home.html>

METODA: UREĐIVANJE KAZIVANJA SVJEDOKA

Universität Klagenfurt

Kratki opis

Ovaj odjeljak odnosi se na uređivanje snimljenih intervjuja za objavljanje. Proces će se odražavati, uzimajući u obzir etička, urednička i jezična pitanja.

Detaljni opis

U okviru našeg projekta svaka partnerska institucija odabrala je određeni trenutak iz suvremene povijesti o kojem suvremeni svjedoci govore o svojim životima. Izvadci iz intervjuja objavljeni su kao kratki video isječci na platformi metode www.transnationalhistory.eu. Ukupno je proizvedeno 19 video spotova i jedan audio spot.

Uređivanje video zapisa za objavljanje je kreativan proces. Zahtijeva odabir relevantnih odlomaka s uredničkog stajališta i njihovo kombiniranje u novu, skraćenu priповijest. Neizbjježno, urednikova perspektiva uvijek se ulijeva u ovaj novi narativ. Ipak, vještina ovog postupka leži u tome da se unatoč skraćivanju teksta ne iskrivi sadržaj i očuva karakter naracije. Mogu se otkriti intervencije u intervjuu rezanjem, mogu se uključiti popratna pitanja ispitivača, a crna blijedjenja mogu ukazivati na vremenske skokove u priповijesti.

Postoje različiti pristupi transkripciji odlomaka govornog intervjuja. Za znanstvene analize, pauze u govoru, ponavljanja i lapsusi bilježe se kao relevantni događaji u transkripciji.

Za objavu biografskih intervjuja u kontekstu obrazovanja odraslih može se zauzeti srednja pozicija. S jedne strane, ono što je rečeno mora biti autentično reproducirano, s druge strane, mogući su urednički zahvati u korist čitljivosti tekstova – primjerice, titlovi. Red rečenica govornog jezika može se prilagoditi navikama čitanja, ponavljanja se mogu izostaviti.

Praksa, implementacija i isuskustva u projektu

Snimanje intervjuja

Tijekom svakog intervjuja postavljena je fiksna kamera - idealno sa stativom - koja se nije pomicala. Ostaje isključivo na priopovjedaču, intervjuer nije na slici. Video zapisi po intervjuu traju između jednog i dva i pol sata.

Uređivanje video isječaka

Izvadci iz svakog intervjuja montirani su u video isječke od tri do 15 minuta. Ovi videoisječci pružaju uvid u različite narative na platformi metode projekta. Videoisječci su također bili polazna/izvorna građa kroz koju su kulturni djelatnici ušli u osjetljiv dijalog s kazivačima. Na taj način nastala je izložba i kazališna predstava.

Transkripcija I postavljanje podnaslova u video isječima

Govorni tekst video zapisa transkribirali su projektni partneri i preveli s njemačkog, francuskog, švedskog, hrvatskog i poljskog na engleski jezik. Kada sugovornik govori (pre)brzo, prevedeni tekst je trebalo skratiti ili komprimirati, kako bi se podnaslovi lako čitali i moglo pratiti tijek priopovijedanja.

Objava video isječaka

Većina ispitanika pristala je na objavu video zapisa. Potpisali su formulare za korištenje njihovog teksta u projektu. Jedan je sugovornik pristao samo na tonsko snimanje svog intervjuja. U ovom slučaju samo se audio zapis objavljuje na platformi metode. Drugi sugovornik pristao je na video snimanje, ali nije želio biti prepoznatljiv na slici. U ovom slučaju, njezina je slika bila djelomično pikselizirana.

Potencijal metoda za transnacionalni I multiperspektivni pristup

Sadržaj intervjuja

Prije svega, transnacionalni aspekt je u sadržaju intervjuja koji se vode s ljudima čija životna iskustva prelaze nacionalne granice. Svaki intervju odražava osobne poglede na događaje iz prošlosti koji nadilaze nacionalne povijesne narative. Ako se, kao u sadašnjem projektu, nekoliko intervjuja stavi jedan pored drugoga, samo je to spektar perspektiva.

Osvrt na process objavljanja

Objavljivanje ulomaka intervjuja uvijek je intervencija u izvorni narativ, stvaranje novog narativa. To znači da urednik mora biti jasan u pogledu vlastite perspektive.

Sam proces objavljanja zahtijeva dubinsko, višoperspektivno promišljanje ispričanog sadržaja. S jedne strane, mora se očuvati dostojanstvo i integritet sugovornika (postupanje s poštovanjem prema povjerenim tekstovima i slikama itd., bez iskrivljavanja sadržaja). S druge strane, etička pitanja u vezi s ideološki obojenim izjavama sugovornika, kao što su stereotipi, politički nekorektne izjave ili rasizam itd., moraju se raspraviti i razjasniti u uredničkom timu ili u grupi za učenje.

Konačno, urednik mora odgovoriti budućoj publici, npr. s obzirom na duljinu i razumljivost teksta, luk suspenza i zaključnost pri nizanju ulomaka intervjuja i još mnogo toga.

Postavljanje podnaslova i prijevod

Osjetljivost i razumijevanje teksta i jezika potrebni su prilikom transkripcije izgovorenih tekstova za titlove, kada se izjave intervjuja moraju jezično komprimirati kako bi se prilagodile čitalačkim navikama i tempu publike.

Transnacionalni aspekti također se javljaju kada se titlovi prevode na druge jezike. Rječnik povijesnih događaja može

se razlikovati u različitim jezicima i odnositi se na nacionalne perspektive.

Radionica: uređivanje biografskih intervjuva

Izvadci iz svakog intervjuja montirani su u video isječke od tri do 15 minuta. Ovi videoisječci pružaju uvid u različite narative na platformi metode projekta. Videoisječci su također bili polazna/izvorna građa kroz koju su kulturni djelatnici ušli u osjetljiv dijalog s kazivačima. Na taj način nastala je izložba i kazališna predstava.

Materijal

- ❖ Papirnati ispisi transkripta biografskog intervjuva - ako je moguće s vremenskim kodovima za svaki odlomak kako bi sudionici mogli procijeniti duljinu izvata teksta;
- ❖ škare, ljepilo;
- ❖ velika površina stola;
- ❖ prostor za nekoliko manjih grupa.

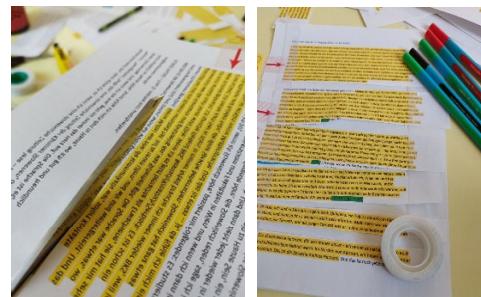

Zadatak

Izrežite smisleni 5-minutni isječak iz postojećeg transkripta ukupnog intervjuja od oko 90 minuta. Odaberite relevantne odlomke teksta i sastavite ih u novu, skraćenu verziju pripovijesti, ali s nepromijenjenim sadržajem.

Procedura

Rad u malim skupinama: Odabir odlomaka teksta i njihova kompilacija u skraćeni narativ obavlja se u malim skupinama ili u parovima. Tijekom radnog procesa razgovaraju o odabiru teksta.

Plenarno razmatranje: Na plenarnom zasjedanju svaka radna skupina predstavlja proizvedenu verziju teksta i temeljne uredničke odluke. U dubljem koraku, tekstualni rezultati radnih skupina mogu se usporediti i karakterizirati. Nijedna novoproizvedena pripovijest neće biti ista kao druga. To odražava kreativnu intervenciju u izvornoj pripovijesti i subjektivni pogled učenika.

Trajanje: četiri sata.

Alati za preuzimanje

Za alate i dodatne materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta:

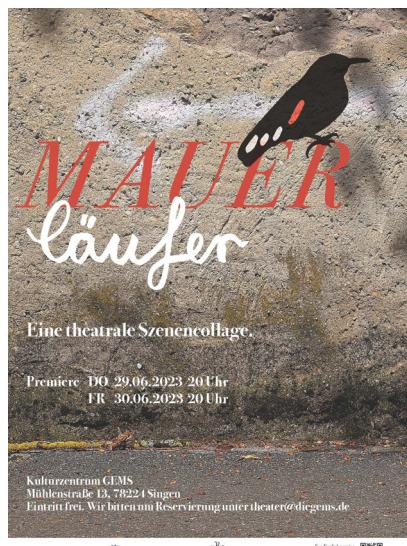
<https://www.transnationalhistory.eu/methods/editing-of-biographical-interviews/>

- ❖ Preporuke za snimanje biografskih intervjuva
- ❖ Predložak za transkripciju i pripremu podnaslova
- ❖ Primjer obrsca pristanka za ispitanike

METODA: KAZALIŠNA EDUKACIJA

Kulturzentrum Die GEMS

Sljedeće napomene odnose se na pristup kazališnom obrazovanju koji se temelji na razvoju našeg kazališnog kolaža "Mauerläufer".

Kratki opis

Kazališni pedagozi rade s (amaterskim) glumcima i glumicama te zajedno razvijaju predstavu na temelju različitih materijala u zadanom tematskom okviru ili zajedničkim razvojem teme.

Detaljni opis

Kazališno obrazovni projekt može raditi s dokumentarnim/biografskim materijalima (videozapis, fotografije, tekstovi, iskustva i sl.) s elementima improvizacijskog kazališta, pokreta, plesa, glazbe, kazališno-estetskih sredstava i drugih umjetničkih metoda.

Prema izboru teme ili teme, obrazovni projekt može se temeljiti na izboru postojeće predstave. U slučaju razvoja predstave, potrebna je radna tema na temelju koje se razvijaju zajedničke scene, što rezultira predstavom ili kolažom. Metoda rada je demokratska, ravnopravna i participativna.

Praksa, implementacija I iskustva na projektu

Tijekom razvoja predstave, grupa vježba pod vodstvom kazališne edukacije i u tom procesu razvija zajedničku predstavu. Na radionicama se mogu učiti i razvijati vještine, primjerice kroz plesnu radionicu pod stručnim vodstvom. Osim toga, radionice koje uključuju vanjske osobe mogu otvoriti produktivan prostor za povratne informacije, kritike i prijedloge.

O čemu misliti ...

... pripremajući kazališnu predstavu

Potrebno je kazališno obrazovno vodstvo, (izravan) kontakt s cilnjom skupinom (to mora biti definirano unaprijed). U kontekstu stjecanja sudionika, mora se uzeti u obzir oblik sudionika. Potreban je plan probe i adekvatan prostor za probe.

... tijekom projekta

Važno je sa sudionicima razgovarati o cilju projekta i pronaći odgovarajući način rada u kojem se može razviti pozitivna grupna dinamika. Stoga na početku projekta treba osigurati prostor za grupni razvoj. Osim toga, mora biti dovoljno vremena za eksperimentiranje, improvizaciju i raspravu kako bi proces mogao rezultirati pravim scenama za konačni proizvod. Okvir postavlja kazališno odgojno-obrazovno vodstvo u kojem članovi skupine imaju kreativnu slobodu.

... nakon projekta

Nakon što je predstava posljednji put izvedena, zgodna završnica je organiziranje posljednjeg službenog sastanka kako bi se pregledao proces i dobili povratne informacije. To se također može kombinirati zajedničkim gledanjem videodokumentacije predstave, ako je dostupna.

Potencijal metode za transnacionalne I multiperspektivne pristupe

Kazalište je medij koji se služi različitim metodama i može kombinirati najrazličitije medije. Štoviše, kazalište je vrlo senzualno i otvara brojne mogućnosti interpretacije. Stoga je to prikladna metoda za rješavanje transnacionalnih i višeperspektivnih pristupa.

Najveći potencijal je iznijeti ljudske priče, iskustva i glasove na pozornicu. Mi smo transnacionalno društvo; stoga i ta iskustva pripadaju pozornici i potrebno ih je vidjeti, raspravljati i doživjeti. To omogućuje vidljivost i otvara prostor za dijalog i razmjenu te može otvoriti put promjenama.

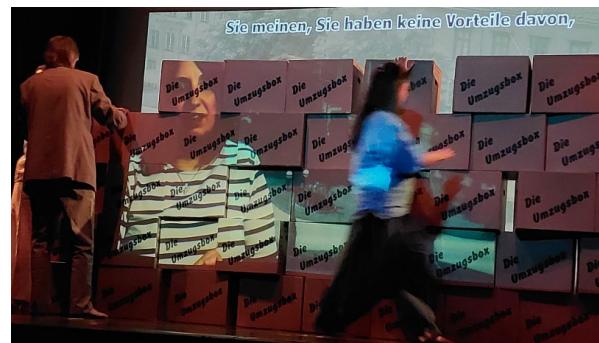
Drugi potencijal leži u samom mediju. Koristi se različitim mogućnostima prezentacije, čime stvara pojačanje i dojmljivost te budi najrazličitije emocije. Kao primjer iz kolaža treba spomenuti jednu scenu. Izgrađen je zid od pokretnih kutija u dinamičnim pokretima. Zid je toliko visok da glumci i glumice nestaju iza njega.

Pojavljuje se slika - žena koju smo intervjuirali. Njezina snimka projicira se na zid od kartonskih kutija. Videozapis se reproducira.

Glumci i glumice, pokušavajući stvoriti praznine u zidu, ponavljaju riječi i fraze sugovornika. Drugi opet brzo zatvaraju rupe i tako sijeku riječi onih iza zida. Njima su pojačane riječi i dijelovi rečenica koji su bili dojmljivi i dirljivi na glumce. Kao član publike, vidite sugovornicu kako govori o svojim iskustvima i izazovima pronalaženja uporišta i prihvatanja u novoj zemlji, a vidite i glumce koji pokušavaju publici nešto reći, ali uvijek su spriječeni u tome.

Ako netko napravi prazninu, ona se odmah zatvara. Takav je, između ostalog, osjećaj koji proizlazi iz gledanja intervjua koji je potom teatralno prenesen na pozornicu. Stoga su ove različite razine videa, glume, teksta i percepcije međusobno ovisne.

Radionica: Kazalište

Intenzivno zagrijavanje bitno je kako za prikupljanje koncentracije tako i za razvoj grupe. Ovdje je dan primjer lekcije radionice. U predmetnoj smo probi započeli igrom asocijacije s loptom, a zatim smo vježbali rastavljanje: skupina stoji u krugu.

Igrač A pita igrača B: 'Što radiš?' Igrač A odgovara izjavom (na primjer, 'Ja kuham'), ali istovremeno izvodi pokret koji pokazuje nešto drugo od onoga što je imenovala. Igrač C pita igrača B: 'Što radiš?' Igrač B sada izvodi kao pokret ono što je igrač A rekao (ali nije učinio), ali u isto vrijeme imenuje drugu aktivnost, itd.

Slijedilo je glasovno zagrijavanje: Grupa stoji u krugu i zamahuje gornjim dijelom tijela naprijed-natrag (prema središtu kruga) u zajedničkom ritmu (tempo koraka). Svaka sudionica tada naizmjenično izražava zvuk svojim glasom i cijela grupa ga ponavlja.

U glavnom dijelu probe prvo smo zajedno pogledali video. Zatim smo pomoću zida pokretnih kutija testirali različite reakcije grupe i pojedinačnih sudionika na video. Fokus je bio na pitanju jesu li učinkovitije nepokretne ili pokretne slike. U ovom slučaju pokretne slike pokazale su se učinkovitijima. Različiti igrači pomicali su dijelove zida tako da su se praznine u zidu uvjek iznova otvarale kroz koje su se vidjela lica.

Sljedeći korak bilo je eksperimentiranje s tekstom intervjeta. Različiti igrači ponavljali su pojedine riječi ili dijelove rečenica iz intervjeta pokretima grupe s kartonskim/zidnim elementima. Posljednji korak bio je pokušaj da se proces uhvati na takav način da se može ponoviti.

Iskustva

Pokazalo se da za sastavljanje pouzdane grupe može trebati dosta vremena. To je dovelo do činjenice da je neko vrijeme razina znanja o projektu (npr. poznavanje intervjeta) i razina upoznatosti unutar grupe bila prilično heterogena.

No, to se promijenilo i dovelo do radne atmosfere koju karakterizira puno zaigranosti i međusobnog povjerenja. Grupa se također nosila s organizacijskim nedostacima, promjenama prostorija itd. s optimističnim i konstruktivnim stavom.

Alati za preuzimanje

Za alate i dodatne materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta:

<https://www.transnationalhistory.eu/methods/documents/theatre/>

METODA: PRIKAZIVANJE TRANSNACIONALNE POVIJESTI U IZLOŽBAMA

Muzeji i galerije Konavala

Kratki opis

Pretvaranje biografske građe s temom transnacionalne povijesti u izložbu.

Detaljan opis

Izložba vizualizira dojmove o temi projekta (ovdje: Transnacionalna povijest). Pomoću biografskih intervjuja, osobnih priča o predmetima, citatima itd., Na izložbi se može snimiti mnogo različitih glasova o lokalnoj, ali i transnacionalnoj temi. Stoga izložbe imaju preduvjet za obraćanje najširoj mogućoj domaćoj i regionalnoj publici (ili raznim drugim cilnjim skupinama).

Biografski intervjuji koje su projektni partneri vodili o različitim temama integrirani su u izložbu pomoću QR kodova. Na taj je način proširena lokalna tema, koja se bavila osnovnim preduvjetom mobilnosti - hodanjem i specifičnom obućom regije - kako bi uključivala daljnje transnacionalne aspekte.

Korisni savjeti za planiranje i provedbu izložbe na temelju naših iskustava u projektu

Ispod su stavke koje treba provjeriti prije izrade izložbe:

- ❖ Koja je glavna ideja za postavljanje izložbe?

- ❖ Koji čimbenici okruženja utječu na ideju izložbe (pozadina, unutarnje potrebe i vanjski interesi)?
- ❖ Koja je svrha izložbe i u kakvoj je vezi s vizijom i ciljevima projekta?
- ❖ Kako izložba podupire postavljene ciljeve projekta?
- ❖ Zašto baš izložba? Je li ovaj medij primjeran? Almali drugih primjerenih medija za izložbu? Može li se izložba realisirati u drugačioj formi?
- ❖ Dajte prijedloge za predmete ili druge materijale, unutarnje ili vanjske, koji bi se mogli koristiti na izložbi. Prikupite sve dokumente/činjenice/materijale koji će vam trebati.
- ❖ Koje različite ciljne skupine izložba može potencijalno doseći i kako potaknuti njihov interes?
- ❖ Koje edukativne mogućnosti izložba pruža?
- ❖ Koji su rizici, posljedice i učinci povezani s izložbom?
- ❖ Pratite okolni svijet, činjenične stručnjake i/ili utjecajne osobe i suradnike koje ćete moći koristiti.
- ❖ Koje je mjesto pogodno za izložbu?
- ❖ Koji je period izlaganja prikladan za project?
- ❖ Imenuj grupu koja će postaviti izložbu.
- ❖ Koje vještine će biti potrebne za postavljanje izložbe?

Potencijal metode za transnacionalne i multiperspektivne pristupe

Izložba je jaka u svojoj trodimenzionalnoj formi, kao i u svom potencijalu da stvori pregled intrigantnih i ponekad teških/složenih pitanja. Ali ima potencijal također izazvati znatelju, emocije i zabrinutost. Sudjelovanje se može potaknuti kroz pedagoške programe, ali posjet izložbi može – sam po sebi – pokrenuti rasprave i potaknuti posjetitelje na interakciju.

Realizacija izložbe *Kome obojci kome opanci*

Izložba je otvorena u Muzejima i galerijama Konavala, u Hrvatskoj, u svibnju 2023. godine. Izložba vizualizira dojmove o temi projekta Transnacionalna povijest. Lokalno je orijentiran i ima potencijal privući široku lokalnu i regionalnu publiku.

Alati za preuzimanje

Poveznica za izložbu:

<https://www.youtube.com/watch?v=MUXmlnG746k>

Otvaranje izložbe 4. svibnja 2023.:

<https://www.youtube.com/watch?v=TyhC7SUaPgw>

Za alate i dodatne materijale i dokumente pogledajte metodsku platformu projekta:

<https://www.transnationalhistory.eu/methods/curating-an-exhibition/>

EXCURSUS: POUČAVANJE SLOŽENIH POVIJESNIH Č

EU WAREHOUSE

Glavna načela projekta transnacionalne povijesti su komuniciranje europske povijesti u transnacionalnom kontekstu, isprobavanje prikladnih metoda i razvoj materijala za podučavanje i učenje koji pomažu u komuniciranju višoperspektivnih pristupa povijesti u obrazovanju odraslih, pedagogiji i obuci nastavnika. U praksi, pojedine povijesne događaje treba ispričati iz različitih nacionalnih ili društvenih perspektiva. Subjektivna, često kontradiktorna, transnacionalna iskustva trebala bi biti povezana s različitim povijesnim kontekstima, ali nikako ne bi smjela biti standardizirana. Na taj način subjektivna, transnacionalna iskustva sugovornika otvaraju nove perspektive o suživotu ljudi u Europi i o usko definiranim nacionalnim povijesnim narativima.

Školski razredi i obrazovne grupe odraslih sve su više etnički heterogeni. Učenici donose širok raspon transnacionalnih iskustava u učioniku. Multiperspektivni pristup opravdava ovu promjenjenu nastavnu situaciju, ali postavlja nove izazove pred pedagoško osoblje.

Kao učitelj/edukator odraslih, vrijedno je aktivno uspostavljati veze, pružajući jasne strukture i temeljiti svoja učenja na jakim i pouzdanim izvorima. U ovom poglavlju ćemo pogledati izbor različitih aspekata poučavanja, koji su dio složenog izazova poučavanja povijesti i dati neke alate, ideje i prijedloge za svladavanje složenosti i otvoriti višoperspektivni pristup posredovanju kompleksa povijesne činjenice.

Pogledajmo situacije i dimenzije „prije – dok – poslije“ poučavanja i učenja te „osobnu“ i „institucionalnu“ dimenziju. Općenito, to bi uključivalo pitanja tko sam ja kao učitelj/edukator odraslih, tko su moji učenici, kako poučavati, što?

Strategije poučavanja i razvoj socijalno identiteta

Samorefleksija, individualne potrebe i iskustva

Zašto bolje razumijevanje razvoja društvenog identiteta može biti korisno (ne samo) u nastavi složenih predmeta? Modeli društvenog identiteta mogu poslužiti kao alati za samorefleksiju.

Može pomoći u razumijevanju vlastitih i perspektiva i ponašanja učenika (i kolega), odabiru strategija poučavanja koje remete dinamiku moći, potiču dijalog, podržavaju refleksiju za povećanu samosvijest i razvoj te pružaju proširene mogućnosti učenja.

Ključni rezultat namjernog istraživanja društvenih identiteta je povećano samopouzdanje u razgovoru o različitosti, podržavanju uključivanja, radu na razlikama i rješavanju izazova ili neočekivanih problema koji se mogu pojaviti.

Postoji nekoliko vrsta aktivnosti " profila društvenog identiteta" koje su korisne za samorefleksiju i stvaranje udobnosti oko istraživanja i razgovora o društvenim identitetima (našim i tuđim). Društveni identiteti se mogu mijenjati i dok neki od naših društvenih identiteta mogu ostati isti tijekom našeg životnog vijeka (npr. etnička pripadnost, rasni identitet), drugi se mogu promjeniti (npr. dob, radna sposobnost, klasni status).

Većina modela razvoja društvenog identiteta identificira sličan slijed razvojnih prekretnica:

- ❖ prihvaćanje i internaliziranje dominantne ideologije i vrijednosti koje predstavljaju superiornost dominantne skupine i inferiornost podređene skupine;
- ❖ propitivanje, odbacivanje i otpor dominantnoj ideologiji i opresivnim sustavima, a time i načinu na koji se karakterizira njihova društvena skupina;
- ❖ istraživanje, redefiniranje i razvijanje novog osjećaja društvenog identiteta koji nije ukorijenjen u normama i vrijednostima superiornosti i inferiornosti; i
- ❖ integracija i internalizacija novog identiteta zajedno s predanošću društvenoj pravdi. (Adams, 2016., str. 36)

Faze ili razine mogu se čitati i koristiti kao metafora koja pomaže osobi da opiše gdje se osjeća i da pruži okvir za razmišljanje i bolje razumijevanje. Ovo nisu fiksne ili konačne kategorije.

Neki od naših društvenih identiteta ostaju fiksnii, poput etničke pripadnosti, mjesta podrijetla ili prvog jezika. Drugi se mogu promjeniti, bilo zato što se mi mijenjamo ili zato što se mijenja kultura. Naši su društveni identiteti društveno konstruirani i društvo im pripisuje relativnu vrijednost, a ti sustavi funkcioniraju različito u različitim kulturama. Dob, spol, vjera, seksualna orientacija, status sposobnosti, socio-ekonomski status, nacionalnost/državljanstvo i veličina tijela kategorije su identiteta u kojima će pojedinac doživjeti ili može doživjeti značajnu promjenu.

Interseksionalnost i višeidentitetska perspektiva

Interseksionalnost je okvir za konceptualiziranje osobe, grupe ljudi ili društvenog problema koji je pod utjecajem niza diskriminacija i nedostataka. Uzima u obzir preklapajuće identitete i iskustva ljudi kako bi se razumjela složenost predrasuda s kojima se suočavaju.

Teorija interseksionalnosti pomaže nam razumjeti kako članstvo u više skupina u nepovoljnem položaju rezultira složenim izazovima. Teorija interseksionalnosti pojavila se kroz proučavanje načina na koji su se pravni procesi primjenjivali na takav način da se odjednom mogu riješiti samo pojedinačni problemi temeljeni na identitetu – čime se zamagljuju činjenice ili utjecaji određene situacije na pojedinca koji bi mogao biti pogoden na temelju dva ili više društvenih identiteta (Kimberlé Crenshaw, 1991). Teorija se

smatra korisnim načinom za istraživanje složenosti identiteta i izazova uspostavljanja sustavne jednakosti.

Koncept interseksionalnosti omogućuje nam da se prisjetimo perspektive više identiteta - i za sebe i za druge - i složenosti dinamike moći, grupne dinamike, individualnog iskustva i međuigre svega toga u okruženju učenja.

Koncept interseksionalnosti uključuje rasu i/ili etničku pripadnost, spol, religiju, seksualnu orientaciju, socioekonomski status, dob, fizičke ili mentalne sposobnosti ili bilo koji drugi društveni/grupni identitet koji vam je važan. Svaka od ovih navedenih kategorija ima oblik ugnjetavanja koji je povezan s njom: rasizam, seksizam, vjersko ugnjetavanje/antisemitizam, heteroseksizam, klasizam, dob i sposobnost.

Još pitanja koja se mogu postaviti u ovom kontekstu:

- ❖ U kojem slučaju ste član skupine u prednosti, a u kojem ste član podređene skupine?
- ❖ Kakva su bila vaša iskustva na sjecištima vaših različitih društvenih identiteta?
- ❖ Provode li ljudi više vremena razmišljajući o identitetima u kojima doživljavaju diskriminaciju?
- ❖ Što biste još željeli saznati o društvenim obrascima vezanim uz skupine kojima pripadate, a o čemu možda prije niste razmišljali?

Jedno od razmišljanja koje bi moglo proizaći iz razmišljanja o ovim slikama jest primijetiti da kultura duboko utječe na razvoj identiteta. Dodatno, načini na koje oblici ugnjetavanja djeluju su sveprisutni i dinamični, a razmatranje raskrižja je korisno jer nam pokazuje da je identitet složeniji od jedne ili dvije kategorije.

U primjeni pristupa modela razvoja društvenog identiteta i teorije interseksionalnosti ne postoji 'jednostavna istina' koju treba postići. Ali mogu se koristiti kao okvir za osobni i profesionalni razvoj u vašem vlastitom iskustvu podučavanja.

Potencijal metode za transnacionalne i višeperspektivne pristupe – prijedlog najbolje prakse

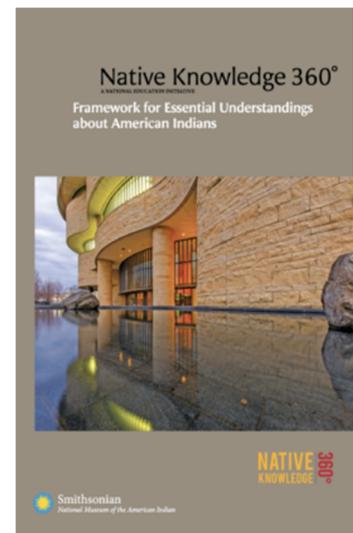
Native knowledge 360

Native knowledge 360 je nacionalna obrazovna inicijativa u Smithsonian Nacionalnom muzeju američkih Indijanaca (NMAI) za transformaciju nastave i učenja o američkim domorocima. Ima mnoge značajke najbolje prakse koje se odražavaju na rasprave o projektu transnacionalne povijesti, a njegov je okvir vrlo prenosiv.

Native Knowledge 360°(NK360°) pruža nastavnicima i studentima dublje i sveobuhvatnije znanje i perspektive o domorodačkim narodima, donoseći bogatstvo muzejskih zbirki, stipendije i programe uživo, zajedno s raznolikim

glasovima domorodaca stručnjaka i mladih ljudi, izravno u učionice diljem zemlje.

Prva komponenta je skup takozvanih bitnih razumijevanja. Prvi zadatak je zamijeniti neke od tih netočnih, nepotpunih i stereotipnih priča. Tako je razvijen okvir bitnih razumijevanja na temelju 10 tema standarda Nacionalnog vijeća za društvene studije.

Ovi koncepti odražavaju mnoštvo neispričanih priča o američkim Indijancima koje mogu produbiti i proširiti podučavanje povijesti, geografije, građanskog odgoja, ekonomije, znanosti, inženjerstva i drugih predmetnih područja. Želimo zamijeniti te uobičajene narative koje nalazimo u udžbenicima skupom bitnih razumijevanja koja omogućuju eksplanzivnije, inkluzivnije razmišljanje i učenje o američkim starosjediocima.

Nadalje, NK360° surađuje s domorodačkim zajednicama na stvaranju novih online lekcija koje nude bogatiji i inkluzivniji diskurs i uključuju glasove samih domorodačkih naroda.

Prava, suštinska i trajna promjena dogodit će se samo kada damo prednost i institucionaliziramo istinu umjesto rasističkih stajališta i kada ne samo da toleriramo, već i prihvativimo ono što smo doista bili i tko jesmo. Obrazovni sustavi će uslijediti.

ALATI I PREUZIMANJA

Kotač socijalnog identiteta :
<https://sites.lsa.umich.edu/inclusive-teaching/social-identity-wheel/>

Native knowledge 360

The Historical Thinking project:
<https://historicalthinking.ca/about-historical-thinking-project>

House of European History: https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-materials/house-european-history_en

Europe in 12 lessons:
<https://op.europa.eu/webpub/com/eu-in-12-lessons/en/>

The Observatory on History Teaching in Europe:
<https://www.coe.int/en/web/observatory-history-teaching>

LITERATURE LIST AND SOURCES

Method: Biographical interviews

Gabriele Rosenthal: Erlebte und erzählte Lebensgeschichte. Gestalt und Struktur biografischer Selbstbeschreibungen. Campus, Frankfurt a. M./New York 1995.

Gisela Jakob: Das narrative Interview in der Biografieforschung. In: Barbara Friebertshäuser, Annedore Prengel (Hrsg.): Handbuch Qualitative Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft. Juventa, Weinheim/München 1997, S. 445 – 458.

Ivonne Küsters: Narrative Interviews. Grundlagen und Anwendungen. Lehrbuch, Wiesbaden 2006.

Method: Textbook analysis – List of textbooks examined

❖ Austria

Scheipl, Josef; Scheucher, Alois; Ebenhoch, Ulrike; Staudinger, Eduard: Zeitbilder, 7. Schülerbuch. Geschichte und Sozialkunde. Politische Bildung. Vom Ende des Ersten Weltkriegs bis in die Gegenwart, Wien, Österreichischer Bundesverlag, 2019

Scheipl, Josef; Scheucher, Alois; Ebenhoch, Ulrike; Staudinger, Eduard: Zeitbilder, 7/8. Schülerbuch. Geschichte und Sozialkunde. Politische Bildung. Vom Ende des Ersten Weltkriegs bis in die Gegenwart, Wien, Österreichischer Bundesverlag, 2019

Pokorny, Hans; Pokorny, Renate, Lemberger, Michael: Netzwerk Geschichte 7. Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung. Lehr- und Arbeitsbuch für die 7. Klasse AHS, für die 3. Klasse BASOP und BAKIP mit Weiterverwendung in der 5. Klasse. Politische Bildung online. Bildungsverlag Lemberger, 2013 (2. Auflage)

Mader, Sabine; Strutz, Andrea; u.a.: querdenken - Geschichte und Politische Bildung 4, approbiert für Mittelschule, Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung, 4. Klasse, AHS-Unterstufe, Geschichte und Sozialkunde/Politische Bildung, 4. Klasse. Österreichischer Bundesverlag, 2019.

Graf, Margot; Halbbartschlager, Franz; Vogel-Waldhütter; Martina: MEHRfach Geschichte. 4. Klasse, Teil 1. Wissen und Verstehen. Veritas, 2020 (5. Auflage)

❖ Belgium

Book title or internet url: Een geschiedenis van België, Authors: Gita Demeckere, Bruno De Wever, Tom De Paepe, m.m.v. Guy Vanthemsche, 2021 (first print 2012), Academia Press

Book title or internet url: La grande histoire de la Belgique, Author: Patrick Wever, 2016 (first print 2013), tempus, editions perrin

Construire l'Histoire – 6e année - Un monde en mutation (de 1919 à nos jours), Authors: Sous la direction de Jean-Louis Jadonelle & Jean Georges, Éditions Érasme

Le portail de l'enseignement en Fédération Wallonie-Bruxelles - <http://enseignement.be/index.php?page=0&navi=184>

Moroccan Migration in Belgium: More than 50 Years of Settlement, Series: CeMIS Migration and Intercultural Studies, Volume: 1, Authors: Christiane Timmerman, Nadia Fadil, Idesbald Goddeeris, Noel Clycq, Karim Ettourki, 2017

Construire l'Histoire – 6e année - Un monde en mutation (de 1919 à nos jours), Authors: Sous la direction de Jean-Louis Jadonelle & Jean Georges, Éditions Érasme

European School Education Platform, <https://school-education.ec.europa.eu/en>

<https://www.belgiumwwii.be/> - BELGIUMS WWII –platform – found at: Link to the general school education resource on the internet (BE/French speaking part): Le portail de l'enseignement en Fédération Wallonie-Bruxelles - <http://enseignement.be/index.php?page=0&navi=184>, Authors: various (for the platform in general); <https://www.cegesoma.be/> for the WWII-website, 2017ff., CegeSoma

Citoyen du monde – L'Histoire du nos migrants – Dossier pedagogique, https://www.myria.be/files/Citoyens_du_Monde-DOSSIER.pdf, 2017, Myria

Profiel en traject van de werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk gewest monitoring volgens origine, Juni 2019, <https://press.actiris.be/translation-lorigine-etrangere--un-frein-a-lemploi-a-bruxelles#>, Authors: view.brussels, Brussels observatorium voor werk en opleiding: 2019

❖ Croatia

POVIJEST 8 - udžbenik za 8. razred osnovne škole, Stjepan Bekavac, Mario Jareb; Nakladnik: ALFA

VREMEPLOV 8 - udžbenik povijesti za osmi razred osnovne škole, Vesna Đurić; Nakladnik: PROFIL

POVIJEST 8 - udžbenik povijesti za osmi razred osnovne škole, Snježana Koren; Nakladnik: PROFIL

TRAGOM PROŠLOTI 8 - udžbenik povijesti s višemedijskim nastavnim materijalima u osmom razredu osnovne škole, Krešimir Erdelja, Igor Stojaković; Nakladnik: Školska knjiga

❖ Germany

Buchners Kolleg Geschichte 11, Unterrichtswerk für die gymnasiale Oberstufe, Neue Ausgabe Baden-Württemberg, Bamberg 2014

Buchners Kolleg Geschichte 12, Unterrichtswerk für die gymnasiale Oberstufe, Neue Ausgabe Baden-Württemberg, Bamberg 2013

Buchners Kompendium Geschichte, Lehr- und Arbeitsbuch für die Oberstufe, Bamberg 2012

Geschichte und Geschehen, Jahrgangsstufe 1 und 2, Berufliche Gymnasien, Stuttgart 2017

Zeit für Geschichte 12, Oberstufe für Baden-Württemberg, Stuttgart 2010

Lehrplan für Geschichte für das berufliche Gymnasium, Amtsblatt des Ministeriums für Kultus, Jugend und Sport Baden-Württemberg, 30. Juni 2016

❖ Poland

Ślady czasu, Pozycja w serii, 1-4, Historia 1. Ślady czasu. Podręcznik dla klasy 1 liceum i technikum. Zakres podstawowy i rozszerzony, Łukasz Kępski, Jakub Kufel, Przemysław Ruchlewski, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe sp. z o.o. sp. K

Historia. Zakres rozszerzony (OPERON), Pozycja w serii, 3/8, Historia 2. Zakres rozszerzony. Część 1. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych, Mirosław Ustrzycki, Janusz Ustrzycki, Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON Sp. z o.o.

Poznać przeszłość, Pozycja w serii, ¾, Poznać przeszłość 3. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres podstawowy, Jarosław Kłaczek, Anna Łaszkiewicz, Stanisław Roszak, Nowa Era Spółka z o.o.

Zrozumieć przeszłość. Zakres rozszerzony, Pozycja w serii, 4/4, Zrozumieć przeszłość 4. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony, Robert Śniegocki, Agnieszka Zielińska, Nowa Era Spółka z o.o.

❖ Romania

Textbook comparison elaborated by the Austrian team.

Istorie. Manual pentru clasa a XI-a, Sorin Oane, Catalin Strat, 2012, Humanitas Educational

Istorie. Manual pentru clasa a XI-a, Alexandru Barnea, Vasile Manea, Eugen Palade, Florin Petrescu, Bogdan Teodorescu, 2014, Corint Educational

Istorie. Manual pentru clasa a XI-a, Authors: Magda Stan. Cristian Vornicu, 2006, Editura Niculescu ABC

❖ Sweden

Norrköpings historia 1900-talet, red Hans Nilsson, 2000, Centrum för lokalhistoria, (20th century history of Norrköping)

SOS Historia 7-9, Elisabeth Ivansson, Mattias Tordai, 2019, Liber, (Worldhistory for gymnasium and adult education)

Perspektiv på historien, 2017, Gleerups, (Worldhistory for gymnasium and adult education)

Möt historien, 2017, Gleerups, How history effects today's life, for gymnasium and adult education

Brytningstider, red Kristina Hultman, 1998, Atlas förlag, (Research about the Industrial landscape, old textile area, in Norrköping)

Kulturarv i rörelse, Annika Alzén, 2011, Symposium, (About historical research in an informal non academic context)

Method: Theatre education

Boal, A. (2013). Übungen und Spiele für Schauspieler und Nicht-Schauspieler. Berlin: Suhrkamp.

Hippe, L. (2019). Und was kommt jetzt? Szenisches Schreiben in der theaterpädagogischen Praxis. Weinheim: Deutscher Theaterverlag.

Johnstone, K. (2022). Improvisation und Theater. Die Kunst, spontan und kreativ zu agieren (6. Ausg.). Berlin: Alexander.

Pfeiffer, M. (2008). Theater des Handelns. Strategien der Performance-Art als in der Theaterarbeit mit Jugendlichen. Weinheim: Deutscher Theaterverlag.

Plath, M. (2009). Biografisches Theater in der Schule. Mit Jugendlichen inszenieren: Darstellendes Spiel in der Sekundarstufe. Weinheim und Basel: Beltz.

Spolin, V. (2003). Improvisationstechniken für Pädagogik, Therapie und Theater. Paderborn: Junfermann.

Method: visualizing transnational history in exhibitions

Anić, Vladimir. 2003. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Novi liber. Zagreb.

Balarin, Nike. 1898. Konavli: Ženidba (na Grudi). Zbornik za narodni život i običaje. JAZU. Zagreb.

Batina, Klementina. 2018. Aspekti ženskog autorstva u ranoj hrvatskoj etnologiji i folkloristici. Zbornik za narodni život i običaje. HAZU. Zagreb.

Belaj, Vitomir. 1998. Hod kroz godinu: mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja. Golden marketing. Zagreb.

Benc Bošković, Katica. 1971. Starinsko žensko ruho u Konavlima. HAZU. Zagreb.

Benc Bošković, Katica. 2006. Baltazar Baldo Bogišić. Sistematičar u prikupljanju etnografske građe. Etnološka istraživanja, 11. Zagreb.

Bogdan Bijelić, Paulina. 1901. Konavoski ženski rad i običaji. Nada, 21. Sarajevo.

Bogdan Bijelić, Paulina. 1917. Ženidba (Cavtat u Dalmaciji). Zbornik za narodni život i običaje. JAZU. Zagreb.

Bogdan Bijelić, Paulina. 1918. Koledar. Zbornik za narodni život i običaje. JAZU. Zagreb.

Bogdan Bijelić, Paulina. 1928. Grabež djevojaka (Konavli u Dalmaciji). Zbornik za narodni život i običaje. JAZU. Zagreb.

Bogdan Bijelić, Paulina. 1929. Ženidba (Konavli u Dalmaciji). Zbornik za narodni život i običaje. JAZU. Zagreb.

Bogišić, Baltazar. 1867. Pravni običaji u Slovena. Štamparija Dragutina Albrechta. Zagreb.

Bogišić, Baltazar. 1874. Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slovena, knjiga prva. JAZU. Zagreb.

Bogišić, Mato. 1979. Konavoski narodni običaji i njihovo propadanje. Antena, 2. Zagreb.

Bošković Stulli, Maja. 1954. Narodne pjesme, običaji, priče i drugo iz Konavala. Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku.

Bošković Stulli, Maja. 1961. Folklorna građa iz Konavala 2. Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku.

Bošković Stulli, Maja. 1982. Konavosko usmeno pjesništvo. Konavoski zbornik 1. HAZU.

Bošković Stulli, Maja. 1984. Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti. Nakladni zavod Matice hrvatske. Zagreb.

Delorko, Olinko. 1998. Narodne pjesme iz Konavala, konavoska folklorna i usmena baština. Časopis Dubrovnik, 1.

Demović, Miho. 1999. Glazbeni folklor Konavala. Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti 2. Zavod za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik. Dubrovnik.

Ivancich Dunin, Elsie. 2013. Prošlost u sadašnjosti: Svatbe u Dubrovačkom primorju. Matica hrvatska – ogrank Dubrovnik. Dubrovnik.

Ivančan, Ivan. 1985. Narodni plesni običaji Južne Dalmacije. Narodna plesna kultura u Hrvata. Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske. Zagreb.

- Jacobson, Roman Osipovič; Bogatirjov, Pjotr Grigorjevič. 2010. Folklor kao naročit oblik stvaralaštva. Folkloristička čitanka. AGM, Institut za etnologiju i folkloristiku. Zagreb.
- Janeković Römer, Zdenka. 2007. Filip de Diversis. Sabrana djela. Dom i svijet. Zagreb.
- Kapetanić, Niko. 2008. Konavle na starim razglednicama 1898. - 1944. Općina Konavle. Cavtat.
- Kapetanić, Niko. 2015. Od Carigrada do El Dorada Iseljavanje iz Konavala 1815. – 1941. Vlastita naklada. Dubrovnik.
- Kapetanić, Niko; Vekarić, Nenad. 1999. Stanovništvo Konavala 1. Zavod za povijesne znanosti HAZU. Dubrovnik.
- Kapetanić, Niko; Vekarić, Nenad. 2002. Konavoski rodovi 2. Zavod za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik. Zagreb – Dubrovnik.
- Kapetanić, Niko; Vekarić, Nenad. 2003. Konavoski rodovi 3. Zavod za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik. Zagreb – Dubrovnik.
- Katičić, Radoslav. 2010. Zeleni lug. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine. Ibis grafika. Zagreb – Mošćenička Draga.
- Ljubimir, Nike. 1999. Nedjeljena kuća u Konavlima. Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti 2. Zavod za povijesne znanosti HAZU Dubrovnik. Dubrovnik.
- Skok, Petar. 1971. Etimološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika. JAZU. Zagreb.
- Vitez, Zorica. 2003. Hrvatski svadbeni običaji. Golden marketing i Tehnička knjiga. Zagreb.
- Vodopić, Mato. 1893., pretisak 2009. Marija Konavoka. Fortuna. Zagreb.
- Vukmanović, Jovan. 1980. Konavli: antropogeografska i etnografska ispitivanja. SANU. Beograd

Excursus: Teaching of complex historical facts

- Adams, M. (2016). Pedagogical foundations for social justice education. In M. Adams, L.A. Bell (Eds.). *Teaching for diversity and social justice* (3rd ed.) New York, NY: Routledge, Taylor & Francis.
- Bennett, Milton J. (1993). Towards a developmental model of intercultural sensitivity. In R.
- Bennett, M.J. (1986). Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In R.M. Paige (Ed.), *Cross-cultural orientation: New conceptualizations and applications* (pp. 27–70). New York: University Press of America.
- Crenshaw, K. [Brown University] (2015, July 2). Race, Gender, Inequality, and Intersectionality)[Video File]. Retrieved on September 18, 2019.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6) 1241-1299.
- Hardiman, R., and B.W. Jackson (1997). Jackson and Hardiman Model of Social Identity Development. Appendix 2A in Conceptual foundations for social justice courses, in M. Adams, L.A. Bell, P. Griffin (Eds.), *Teaching for diversity and social justice: A sourcebook* (New York: Routledge), pp. 23-29.
- Harro, B. (2016). The cycle of socialization. In M. Adams and L.A. Bell (Eds.). *Teaching for Diversity and Social Justice*, (3rd ed.) (pp 107). New York, NY: Routledge.
- Johnson, A. (2016). The social construction of difference. In M. Adams, W.J. Blumenfeld, H.W. Hackman, L.E. Hopkins, B. Love, M.L. Peters, X. Zúñiga (Eds.), *Readings for Diversity and Social Justice* (4th ed.) (pages 16-21). New York, NY: Routledge.